

Inför Litteraturseminariet 26/9 2003.

Ögonkontaktens betydelse vid kommunikation

Ögonkontaktens betydelse vid kommunikation, och dess skenbara enkelhet tas upp i Adler & Holmgren s. 52: ”I själva verket är just vår förmåga att möta en annan individs blick, i ett kommunikativt möte, en mycket avancerad kognitiv och känslomässig process.”

Om människor har svårt att möta sina medmänniskors blickar kommer detta att ofelbart leda till problem, eftersom de kommer att uppfattas som avståndstagande och kyliga i sitt bemötande, fast det i själva verket rör sig om blyghet och osäkerhet. Samtidigt så kommer orsaken till detta intryck inte att vara uppenbart för den som får det, eftersom ögonkontakt är så subtilt att vi oftast inte tänker på det. Vi tänker inte heller på när det brister eller helt saknas, men vi märker att något är fel.

Vi är alla olika känsliga för god eller dålig ögonkontakt, men själv så är detta något som jag nästan kräver för att kunna kommunicera. Det har nog sin grund i att jag i ljudmässigt röriga miljöer kan ha svårt att uppfatta vad den jag kommunicerar med säger, eftersom jag under många års tid rört mig i bullriga miljöer. Alltså vill jag helst se munnen på den som talar, men även se talarens ögon för att kunna uppfatta mer subtila skiftningar i kommunikationen. Jag är med andra ord inte vidare förtjust i att tala i telefon, eftersom jag då går miste om dessa element. Som det står just ovan nämnda citat: ”Ögonkontakten blir en form av bekräftelse på att ett meningsfullt möte har ägt rum.”

Visserligen uppfattar många skolbarn det som sägs av läraren även utan ögonkontakt, och vissa skolbarn kan sky ögonkontakt av olika skäl, men likafullt så är ögonkontakten viktig och kommer att vara så även i framtiden, trots telefoner, e-mail och chatgrupper.

Fantasins betydelse för kommunikationen

Inte bara dålig ögonkontakt är ett tecken på bristande kommunikationsförmåga, utan även att otillräcklig förmåga att kommunicera även brukar ”påverka förmågan att fantisera och att låtsas” (Adler & Holmgren, 54). När jag läser detta slår det mig vilket oerhört stort handikapp

det måste vara att inte förmå att fantisera och låtsas. Att kunna leka och använda fantasin ser jag som ett centralt drag hos den mänskliga naturen. Ja, inte bara människor leker och låtsas. Min förra katt brukade med stor inlevelse låtsas att innersulorna på mina vinterkängor i själva verket var fåglar, eftersom han brukade plocka dem på exakt samma sätt som han hade plockat en nyfångad fågel. Det är klart att han visste att mina innersulor inte var fåglar, men han låtsades det åtminstone.

Som Adler & Holmgren så riktigt konstaterar så är som bekant låtsasleken grunden för utvecklandet av förmågan att byta perspektiv, och i förlängningen förmågan att känna empati. Om barnet inte kan utveckla den förmågan så är det inte svårt att tänka sig att det barnet kommer att få ännu mer besvär som vuxen – ur både en social och psykologisk synvinkel.

Dyslexins psykologiska effekter

Eftersom jag inte hade några som helst besvär med att lära mig läsa när jag började skolan (det kan till och med hända att jag kunde läsa en aning före skolstarten), så är det svårt att inlevelsemässigt förstå hur en dyslektiker känner sig. Likafullt så förstår jag de psykologiska effekter som dyslexin för med sig. Eftersom läsning och skrivande är så centrala i de flesta av skolans ämnen, så förstår jag också vilken negativ bild dyslektikern dessvärre nästan automatiskt får av skolan och (vad värre är) av lärande. Den negativa spiralen beskrivs på följande sätt (Adler & Holmgren, 116): ”Brister i självkänsla leder ofta till undvikande-beteende som kan leda till att individen helt enkelt undviker det skrivna ordet”.

Att många elever tar sig igenom skolans nio år utan att lära sig läsa och dessutom inte låter någon ana att det föreligger ett problem, är egentligen inte så konstigt. Det är naturligtvis ett underkännande av skolsystemet, men det är inte på något sätt sensationellt. Eleven upplever att läsandet och skrivandet är så pass centrala handlingar i skolvärlden, att han/hon medvetet blir en expert på att hitta på sätt att ta sig igenom. För det första så är det ganska lätt för en elev att försvinna bland alla andra elever. Idag är det förmodligen lättare än någonsin eftersom skolklasserna är större än någonsin samtidigt som lärarna är färre. För det andra så blir eleven med läs- och skrivsvårigheter tvungen att utveckla en imponerande uppfinningsrikedom för att ta sig igenom skolsystemet utan att gå under. Det är med andra ord inte så konstigt att flera av vår tids mest kända vetenskapsmän och uppfinnare hade läs- och skrivsvårigheter.

Detta påtalas också i Hwang & Nilsson, 225: ”Läs- och skrivsvårigheter har inte något med allmän intelligens att göra. Att H. C. Andersen, Albert Einstein och Thomas Alva Edison förmodligen var dyslektiker är bra exempel på detta.”

De ovan uppräknade namnen fick säkerligen kämpa extra mycket pga. sitt handikapp eftersom det inte fanns någon specialpedagogik på den tiden. Men å andra sidan så talar vi här om riktiga genier – åtminstone vad beträffar Einstein och Edison – vars handikapp gjorde det svårare för dem, men som knappast ändå hade någon betydelse för deras speciella förmåga. Att räkna upp namn på genier som hade dyslexi kan eventuellt fungera tröstande för elever med läs- och skrivproblem, eftersom dyslexin som ovan nämnt har en negativ psykologisk effekt, men är knappast någon större hjälp i arbetet med att ge elever stöd.

Motivationens betydelse i allt skolarbete

Är det någonstans där det verkligen brister i skolan så är det i dess förmåga att motivera elever att göra sitt bästa. Om eleven har problem i stil med dyslexi, och följaktligen måste kämpa lite extra, så är motivationen ett måste, samtidigt som den är svårare att framlocka. Motivationen är också en förutsättning för nyfikenheten och upptäckarlustan som är till en så stor hjälp i skolarbetet.

”Grunden för motivationen ligger i upplevelsen av att kunna men också i lusten eller nyfikenheten på uppgiften som skall utföras.” (Adler & Holmgren, 123).

Ovanstående citat visar tydligt att om eleven känner att problem med läsning och skrivning finnes, så kan inte motivationen väckas. Om eleven är av den åsikten att han/hon kommer att misslyckas, så kommer han/hon också att misslyckas oavsett hur skicklig eleven i själva verket är. Skoleleven är oftast själv sin mest oförsonliga kritiker, samtidigt som förmågan att objektivt se sig själv och sitt kunnande ur ett fågelperspektiv stundtals är närmast överjordiskt svårt. Det är ändå så många olika omständigheter som kan lägga kväva motivationen hos eleven, som jag och några till visade i ett litet uppträdande/redovisning för några dagar sedan. Själva dysfunktionen, vad man än vill kalla den, skolans miljö, brist på kommunikation är bara några faktorer som förhindrar motivationen och kreativiteten att ”blomstra” i skolmiljön.

Lättvindiga diagnoser.

När problem med att praktiskt utföra praktiska saker benämns med begreppet dyspraxi, och även kallas för *Clumsy child syndrom* och *developmental coordination disorder*, så slår det mig att forskarna är väldigt snabba med att komma på begrepp som beskriver elevens problem. Samtidigt så undrar jag om barnen får mer hjälp nu än tidigare, när man nöjde sig med att benämna barnen som dumma, lata eller klumpiga.

Vi är väldigt snabba på att ge barnet en diagnosetikett, kanske för att det passar mänsklighetens behov av struktur att omedelbart kunna peka på problemet. Det förekommer dessutom en hel del skilda åsikter om vad begreppen står för och det finns alltid flera olika tolkningar av dem. I Adler & Holmgren, s 142-43, fördelas t ex de som lider av dyspraxi, in i ännu mindre specialiserade grupper som: Motorisk dyspraxi, Verbal dyspraxi, Ideomotorisk dyspraxi och Ideatorisk dyspraxi. Visserligen är det bra om denna noggranna inramning av vad det är som felas hos eleven eller skolan, men samtidigt tycker jag att det lite lättvindligt talas om liknande diagnoser så fort som något som helst problem uppstår.